

Dick Plukker

Hindi: van streek- tot wereldtaal

0. INLEIDING

Hindi is een van de meest gesproken talen ter wereld. In dit artikel wordt ingegaan op het ontstaan van deze taal, op haar relatie tot het Sanskrit, op haar huidige positie in India en haar verhouding tot ons vertrouwde talen zoals Nederlands, Engels en Surinaams (Sarnami) en tot andere Zuid-Aziatische talen zoals Urdu.

1. MODERN STANDAARD HINDI

In 2004 telt India, dat 90 maal groter is dan Nederland, meer dan een miljard inwoners. Ongeveer de helft van hen spreekt en verstaat Hindi. Het merendeel van de Hindi sprekers woont in Noord- en Midden-India, in Uttar Pradesh, Madhya Pradesh en aangrenzende deelstaten. Maar ook buiten deze 'Hindi belt' gebruikt men op tal van plaatsen in India Hindi. Daarnaast treft men Hindi aan buiten India, in al die landen waar zich emigranten uit India hebben gevestigd: Engeland, Canada, de Verenigde Staten, Zuid-Afrika, Mauritius, de Fiji-eilanden, Trinidad, Guyana en natuurlijk ook Suriname en Nederland. Overigens is de moedertaal van deze ruim 20 miljoen NRI's (Non-Resident Indian) en PIO's (Person of Indian Origin) vaker een andere Indiase taal zoals Panjabi en Gujarati dan Hindi.

Vanzelfsprekend is het Hindi van deze ruim 500 miljoen mensen niet overal hetzelfde Hindi. Een vergelijking met Nederland biedt verheldering: een inwoner van Haarlem, die Standaard Nederlands spreekt, kan zonder moeite een gesprek voeren met een Rotterdammer. Maar wanneer een Zeeuw en een Limburger met elkaar en ieder in hun eigen taal willen spreken, dan zullen ze elkaar vaak niet verstaan. Ze begrijpen elkaar al veel makkelijker zodra maar een van hen overgaat op Standaard Nederlands. Standaard Nederlands laat zich vergelijken met MSH, Modern Standaard Hindi. Rotterdams, Zeeuws en Limburgs zijn dan dialecten, streek- of zusters talen van Standaard Nederlands. Ik laat hierbij de discussie over de vraag of bijvoorbeeld Limburgs beschouwd moet worden als een streektaal of als een zusters taal van het Nederlands buiten beschouwing. Precies dezelfde vraagstukken doen zich natuurlijk ook in het Hindi gebied voor.

Het Modern Standaard Hindi heet in het Hindi zelf Khari Boli Hindi, Standaard Taal Hindi. Dit is het Hindi dat geschreven wordt in het Devanagari schrift, dat men hoort op radio en televisie, dat de overheid in haar publicaties gebruikt, dat op scholen en universiteiten in en buiten het Hindi gebied onderwezen wordt, en dat men leest in kranten en boeken.

2. HINDI EN NEDERLANDS

Het Devanagari is een heel ander schrift dan het Latijnse schrift. Het is niet mogelijk om ook maar een woord Hindi te lezen zonder voorafgaande studie van het Devanagari. Maar zijn de verschillen tussen Nederlands en Hindi werkelijk zo groot als hun zo verschillende schriften doen vermoeden? Het antwoord op deze vraag luidt: nee en ja, zoals blijkt uit de volgende voorbeelden.

(1) merā nām amitābh baccan hai.

मेरा नाम अमिताभ बच्चन है ।

Mijn naam Amitabh Baccan is. → Ik heet Amitabh Baccan.

Zin (1) kan door een vergelijking van het Hindi met de letterlijke Nederlandse vertaling makkelijk begrepen worden. Het Hindi blijkt zelfs woorden met het Nederlands te delen. Tegelijk kan men

vaststellen dat de structuur van een simpele Hindi zin anders is dan die van een simpele Nederlandse zin: het werkwoord staat in het Hindi aan het einde. In (1) vallen vooral de overeenkomsten tussen de beide talen op.

(2) amitābh ne mādhuri ko bāzār mẽ dekhā.

अमिताभ ने माधुरी को बाज़ार में देखा ।

Amitabh Madhuri markt-in zag. → Amitabh zag Madhuri op de markt.

De eigennamen Amitabh en Madhuri, en het woord voor ‘markt’ (bāzār) zijn herkenbaar; aan het einde van de zin zal dekhā dan wel ‘zag’ betekenen. mẽ is een ‘achterzetsel’, dat in plaats van een Nederlands voorzetsel áchter het zelfstandig naamwoord staat. Maar waar staan ne en ko voor? Ook dit zijn achterzetsels, maar ze hebben een functie die Nederlandse voorzetsels niet kennen: ne geeft in zinnen als (2) het onderwerp van de zin aan, maar is niet nodig in zinnen als (1), en ko markeert het lijdend voorwerp. In tegenstelling tot zin (1) vallen in (2) vooral de verschillen (in zinsbouw) tussen Nederlands en Hindi op.

De verklaring voor overeenkomsten tussen de beide talen ligt in hun gemeenschappelijke Indo-Europese oorsprong, die voor de verschillen in de gescheiden ontwikkeling die de beide talen hebben doorlopen.

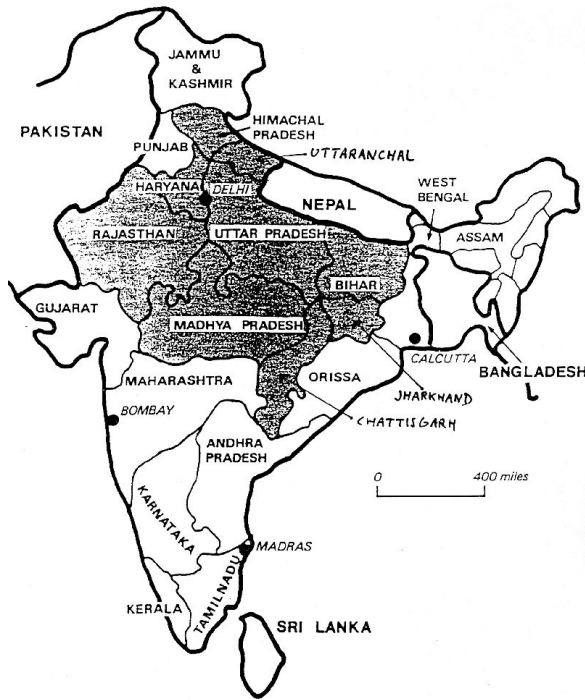
3. HINDI, INDO-EUROPEES EN SANSKRIT

Zowel in als buiten India wordt vaak gezegd dat Hindi uit het Sanskrit afkomstig is. Sanskrit is de klassieke taal van India, zoals Latijn en Oud-Grieks de klassieke talen van Europa zijn. Sanskrit had, en heeft nog altijd, grote invloed op de ontwikkeling van het Hindi, met name op het gebied van de woordenschat, maar Hindi is niet rechtstreeks uit het Sanskrit ontstaan. De ontwikkeling is in grote lijnen als volgt.

Taalkundigen nemen aan dat omstreeks 3500 voor Christus door nomaden in de steppen van Zuid-Rusland een taal (of misschien al een reeks van verwante dialecten) is gesproken, die men Indo-Europees noemt. Dit Indo-Europees is uiteengevallen in een aantal taalgroepen zoals het Germaans (met later Engels, Duits en Nederlands), het Romaans (met later Frans, Spaans en Italiaans) en het Indo-Iraans (met Iraans en de Indo-Arische talen). De term Indo-Iraans betreft de taal van de periode waarin een groep van deze Indo-Europees-talige nomaden zich in Iran vestigde. Het Indo-Arisch heeft zich hiervan afgesplitst omstreeks 2500 à 2000, toen een deel van deze nomaden verder oostwaarts trok, naar het Indiase subcontinent. Onder Indo-Arisch vallen het Sanskrit en de jongere Indiase talen zoals Hindi en Bengali.

Al vrij vroeg (4e eeuw voor Christus) werd het Sanskrit een door grammaticale normen bepaalde taal, die hoofdzakelijk als schrijftaal en als de culturele verbindingstaal van heel India functioneerde. Terwijl zo het Sanskrit min of meer bevroren werd, hebben andere Indo-Arische taalvormen zich als spreektaal verder ontwikkeld. De periode 600 voor Chr. tot 600 na Chr. duidt men aan als de periode van het Middel-Indo-Arisch. In deze periode ontstonden een aantal verschillende, regionaal bepaalde, taalgroepen die men Prakrits noemt. De periode van 600 tot 1000 geldt als de overgangstijd tussen de Prakrits en de moderne Indo-Arische talen van India. De talen uit die periode duidt men met de verzamelnaam Apabhramsha. Vanaf 1000-1300 verschijnen de oudste

vormen van die talen die men dan voor het eerst als bijvoorbeeld Hindi, Bengali of Marathi kan herkennen.

In de grijsgekleurde deelstaten is Hindi de officiële taal.

In de periode van het Apabhramsha en in de vroege periode van het Hindi ondergaat de taal een belangrijke verandering. De oude synthetische structuur, die het Middel-Indo-Arisch met het Sanskrit deelt, gaat geleidelijk over in een analytische structuur. Dit houdt bijvoorbeeld in dat in de verbuiging achterzetsels de functie van naamvalsuitgangen overnemen; in een Nederlandse analogie: 'des mans' wordt 'van de man'. In de vervoeging gaan hulpwerkwoorden een grote rol spelen:

bola-ũ बोलऊँ 'ik spreek' en bola-i बोलइ 'hij spreek-t' worden vervangen door boltā hũ बोलता हूँ 'ik sprekend ben', d.w.z. 'ik spreek' en boltā hai बोलता है 'hij sprekend is', d.w.z. 'hij spreekt'.

Die zelfde eeuwen rondom 1000 waren ook in politiek opzicht van groot belang. Na een aantal eerdere invallen in India vestigen zich muslimes definitief in het hart van Noord-India, na de overwinning in 1192 van de Afghaanse vorst Muhammad van Ghur op koning Prithviraj van Delhi, bij het plaatsje Tarain, in de buurt van Delhi. Vanuit Delhi worden in de volgende eeuwen grote delen van India veroverd door verschillende muslim vorstenhuizen. In een kosmopolitische stad als Delhi leven muslim handelaren, soldaten, en handwerkslieden samen met hun hindoe collega's. Zij brengen Turks en vooral Perzisch met zich mee, hebben onderweg waarschijnlijk wat Panjabi opgestoken, en zo ontwikkelt zich in Delhi, op basis van het locale Khari Boli, een lingua franca, een omgangstaal, die men wel Hindustani noemt. Daarnaast zal een Arabisch beïnvloed Perzisch - de 'internationale taal' van West-Azië, met een grote literaire traditie - gedurende een aantal eeuwen als de bestuurstaal van India van India fungeren.

Uit Hindustani ontwikkelen zich Hindi, dat in onze tijd opnieuw Khari Boli wordt genoemd, en Urdu. Terecht schrijven Shackle en Snell in hun Hindi-Urdu reader: "...the identical twins have chosen to dress themselves as differently as possible..". De ene zus, Urdu, is nu de nationale taal van Pakistan en heeft in India circa 60 miljoen sprekers. Deze wonen voor het merendeel in de

4. HINDI EN URDU

Hindi is ontstaan uit Shauraseni Apabhramsha, dat zelf weer uit Shauraseni Prakrit afkomstig is. Shauraseni is de toenmalige naam van het gebied dat ruwweg samenvalt met het huidige Uttar Pradesh. Binnen dit gebied ontwikkelen zich in de eeuwen na 1000 een drietal nauw verwante hoofdvormen van Hindi: Avadhi in het oostelijk deel, Braj in het (zuid-) westelijk deel en Khari Boli, gecentreerd om Delhi. Avadhi en Braj genoten vooral aanzien als literaire talen. In beide zijn belangrijke religieuze teksten geschreven. Khari Boli vormt de basis voor het Moderne Standaard Hindi van vandaag, maar ook voor het Urdu, de zuster taal van het Hindi.

noordelijke deelstaten Uttar Pradesh, Bihar en Jammu en Kashmir, en in de zuidelijke deelstaten Andhra Pradesh en Karnataka. Hindi en Urdu delen hun grammaticale structuur, zoals tweelingzussen hun genetische structuur. Maar Hindi 'kleedt zich' in het Devanagari, Urdu in het Nastaliq, de Perzische variant van het Arabische schrift. Hier volgt in beide schriften dezelfde zin:

शहर का किनारा । उसे छोड़ते ही भारतीय देहात का महासागर शुरू हो जाता था ।

شہر کا کنارہ - اُسے چھوڑتے ہی بھارتیہ دیہات کا مہاساگر شروع ہو جاتا تھا -

śahar kā kinārā. use choṛte hī bhārtiy dehāt kā mahāsāgar śurū ho jātā thā.

De rand van de stad. Meteen daarna begon de oceaan van het Indiase platteland.
(Openingsregel van de roman *Raag Darbaari* van Shrilal Shukla, 1983)

De woordenschat en literaire atmosfeer van het Hindi zijn beïnvloed door India's klassieke taal, het Sanskrit, en die van het Urdu door het klassieke Perzisch. Zo zal een Hindi dichter van de Romantische School uit de jaren dertig de zuiverheid van de lotus bezingen, en zijn Urdu collega de schoonheid van de roos. Van een alledaags gesprek op straat in Delhi valt moeilijk te zeggen of het in het Hindi dan wel in het Urdu wordt gevoerd, maar een Hindi spreker zal een doorwrocht essay in het Urdu niet begrijpen. Het omgekeerde geldt natuurlijk voor een Urdu spreker. In de moderne geschiedenis van India hebben politici en religieus-chauvinisten dikwijls geprobeerd - en proberen dat nog steeds - om Hindi en hindoeïsme enerzijds en Urdu en islam anderzijds, aan elkaar gelijk te schakelen, met alle gevaren van dien.

5. HINDI EN ENGELS

Een buitenlander in India is al gauw geneigd te denken dat bijna iedere Indiër Engels spreekt. In werkelijkheid beheerst nog geen vijf procent van de bevolking deze taal. Dat neemt niet weg dat Engels een zeer belangrijke rol speelt in India, in het politieke verkeer tussen de centrale overheid en de deelstaten, in het bedrijfsleven en in de wetenschap.

Toen India in 1947 onafhankelijk werd, gingen er vele stemmen op om het Engels, de taal van de koloniale overheersers, radicaal af te schaffen, en een Indiase taal zoals Hindi tot officiële taal van het land aan te wijzen. Op puur pragmatische gronden besloot het Indiase parlement anders: de nieuwe grondwet bepaalde dat de centrale overheid tot 1965 het Engels zou handhaven in haar contacten met de niet-Hindi deelstaten.

In 1965 leidde zeer hevig verzet in de niet-Hindi deelstaten, met name in het zuidelijke Tamil Nadu, tegen het opleggen van Hindi als dé officiële taal tot een nieuw compromis. De positie van het Engels zou alleen met unanieme instemming van alle deelstaten gewijzigd kunnen worden. Daarna is de kwestie van de definiëring van de status van het Engels in India geleidelijk aan op de achtergrond geraakt. India heeft nog voldoende andere problemen, die zeker niet zullen worden opgelost door het Engels af te schaffen of het Hindi onder dwang in het hele land in te voeren.

6. HINDI EN SARNAMI

Het Hindi heeft nog een zuster: het Sarnami Hindi. Sarnami is de taal van Hindoestanen in Suriname (150.000) en in Nederland (110.000). Sarnami kan in het Devanagari worden geschreven, maar meestal schrijft men het in het Latijnse schrift. De grammatica's van Hindi en Sarnami vertonen vrij grote verschillen, die historisch makkelijk verklaarbaar zijn. De voorouders van de Hindoestanen zijn in de tweede helft van de 19de eeuw als contract-arbeiders vanuit het meest oostelijke deel van Uttar Pradesh naar Suriname gevoerd. In dat gebied was Bhojpuri de belangrijkste taal en Bhojpuri verschilt nogal van Khari Boli Hindi. Niettemin kunnen Hindi sprekers zonder moeite Sarnami sprekers volgen, en omgekeerd. Hindoestanen, vooral die uit oudere generaties, zijn trouwens vaak drietalig en kennen Hindi, Sarnami en Nederlands. Bij hen geniet Hindi meer aanzien dan Sarnami: Hindi verbindt hen direct met de cultuur en religie van India.

7. SLOT

Dit overzicht schetst een beknopt beeld van de lange en gevarieerde geschiedenis van het Hindi. Als Indo-Europese taal is Hindi in oorsprong verwant aan het Nederlands. Het was ooit de taal van een relatief klein gebied om het huidige Delhi, maar telt nu als officiële taal van India ongeveer 500 miljoen sprekers. Het Hindi heeft in de loop der eeuwen invloeden ondergaan van uiteenlopende talen als Sanskrit, Arabisch, Perzisch en Engels. Daardoor weerspiegelt het Hindi de fascinerende verscheidenheid van het land waar de meeste sprekers ervan wonen.

LITERATUUR

Barz, Richard and Yogendra Yadav, *An Introduction to Hindi and Urdu*, New Delhi (Munshiram Manoharlal Publishers) 1993

Masica, Colin P., *The Indo-Aryan Languages*, Cambridge etc. (Cambridge University Press) 1991

Snell, Rupert with Simon Weightman, *Hindi*, London (Hodder & Stoughton) 2nd ed. 2000

Shackle, Christopher and Rupert Snell, *Hindi and Urdu since 1800. A common reader*, London (The School of Oriental and African Studies) 1990

INTERNET

<http://www.resourcesforlife.com/docs/item216> (een uitvoerige verzameling van Hindi-links)

Dit artikel is eerder verschenen in Bulletin 2004 van het India Instituut